

ПОЕТИЧЕСКАТА ПОЛЕМИЧНОСТ НА ДИМИТЪР МЕТОДИЕВ

Любен Георгиев

Признавам: този автор често ме е дразнил с поетическите си предизвикателства, но въпреки това не съм престанал да го чета. Трудно ми е да си обясня защо е така, навярно защото всеки път ме води едно любопитство: в острите му и често пресипнали строфи винаги очаквам да намеря нещо извънстандартно и първично, нещо откровено и дори дързостно, поднесено без съображения и уговорки, директно и направо, с резки черно-бели тонове. Сред заливащата ни тривиалност в съвременната лирика стиховете на Димитър Методиев се отличават с буйство и жизненост, с ненадейни обрати на мисълта, с главоломни скокове на чувството. Постепенно се очертава една авторова индивидуалност с диалектическа динамичност на възприятия и реакции, болезнено чувствителна към съвременните веяния, нервно откликваща на всяко събитие още докато бушуват страстите около него, чужда на всяка изчаквателност и предпазливост.

Този поет е направо на „ти“ с народа си, той така се и обръща към него: „мой народе“, без да страда от излишни скрупули, че може да бъде обвинен във фамилиарничене, без да си дава сметка, че друг един поет едва в предсмъртния си час намери кураж да каже: „... ще бъдем пак със теб, народе мой, защото те обичахме“. Димитър Методиев не общува с читателя, а с множеството, не пише стихове за нощно четене и наслада, а призва към колектива. Много пъти в лириката му се среща обръщението „Хора“, подобно на Пеню Пенев той разговаря с България, с планетата, със света. Сигурно има нещо много съществено да им каже, навярно е и така. По-право на него всеки път му се струва, че щом като е взел перото, ще говори за важни и големи неща, ще излее силни и огнени чувства — на любов или на омраза. Ето неговото верую:

Поет на моя народ,
аз искам —
като железен стълб на далекопровод —
да стискам
в пестниците
жиците
на високото напрежение,
да крача в просторите,
понесъл
на хората
яра и песен!

(„Реплика“, 1960)

Това е по-семпло и непретенциозно казано в сравнение с програмните стихотворения „Поетическа декларация“ (1968) и „Защото аз съм куриер на мърт-

вите“ (1969), поставени в началото на книгата му „Избрано“ (1972). Там има редове, които настройват полемично, вместо да предразполагат:

Казват,
речта ми била
 праволинейно груба.
Съдете ме според заслугите.
Но аз
 не желая
 комунистическия език
 да загубя —
за да бъда
 понятен
 на другите!

Нима „комунистическия език“ се свежда до „праволинейно грубата“ реч? И нима „праволинейно грубата“ реч не е понятна на всички? Вероятно поетът иска да каже: „за да бъда приятен за другите“. Сам авторът има съзнание, че поезията ни трябва да бъде многострунна и не агитира да бъде последван (както личи по-нататък от самото стихотворение). Но ортодоксалната праволинейност отблъсква, особено когато е изразена с декларативно-публицистични средства. За щастие Димитър Методиев съвсем не е верен на тази си декларация, той далеч не навсякъде е „праволинейно груб“. Много по-добре се е изразил на друго място в същото стихотворение, където пише:

Моят език
 е роден
 от вик,
от майчин плач
 и от люлчина песен.

Такъв е езикът на поезията, в това число и на политическата. И тъкмо по тази причина може да се случи едно лирическо стихотворение, като „Тишината няма да се върне“, да въздейства повече върху съзнанието на читателя с вложения си политически подтекст, отколкото оголено грубите и публицистично твърди праволинейности. Може да се случи също така едно стихотворение, като „Руските очи“ (напомнящо за обичта на Смирненски към съветската страна „на мечтите безбрежни, на гордите сини очи“), да предизвиква по-силно емоционално и идейно изживяване от щедро изпъстрените с възклицателни знаци декларации. Разбира се, когато е спазено чувството за мярка, поетическата декларация също си има своето значение. Понякога дори „праволинейната грубост“ може да ни затрогне, както е в едно малко стихотворение от 1956 г., завършващо така:

И аз не искам слава, ни венец —
аз искам само никой да не казва:
— И тоя стана големец ...

И все пак най-сполучени си остават стиховете, в които поетическата декларация е преминала в метафора, както е в „Сърцето ми е твое“ — с декларацията, израсла в образ: „ще се завърне в знамето червено прелятата ми в младините кръв“.

Този поет, който не харесва Париж и се чувства неловко в него, изпъстря речта си с публицистични изригвания, неорганично инкрустирани в лириката. И това у него е просто нагласа — неспокойствието на духа предизвиква разкъсване на лирическата тъкан, затова той рядко има чисто пейзажни или чисто интимни стихотворения. Той не описва природата, а — себе си сред нея, своите изблици, спомени, закани, мечти. Не описва любимата, нейният образ съвсем не може да изпъкне с нещо зримо, а — себе си в любовното изживяване, своята незадоволеност с чисто личното, невъзможността да бъде откъснат дори за момент от устрема на борбата. Нищо, че тази борба отдавна е приключила с победа,

вътре в поета тя продължава вечно и той безконечно жъне победа след победа, без да се запита „Докога?“

Публицистичната настройка на лириката създава противоречиви впечатления не просто сама по себе си, а при конкретната реализация на гражданските вълнения на поета. Още при пръв прочит някои от стихотворенията на Димитър Методиев, особено ония, от които е съставена книгата му „За времето и за себе си“ (1964), ни навеждат на известни опасения. Да оставим настрана въпроса, че заглавието на сбирката е взето от един стих на Маяковски. По-същественото е, че в някои от отпечатаните стихотворения (включени и в еднотомника „Избрано“ от 1972) съвсем слабо се усеща собствения творчески лик на поета, той се е потопил в несвойствена му лирическа атмосфера. Такова е например „Градушка“ (още едно заимствувано заглавие!), където се долавят гласове на Яворов, Твардовски, Блок и отново от Твардовски. Не се ли оглежда Александър Блок в тия стихове:

И мина
като пес бездомен
през обновените села. . .

А тия редове не са ли подражание на Твардовски, не напомнят ли неговата поема „За далью — даль“, която Методиев преведе:

Веднъж ли? . . .
Мила стрино Ано,
от град отново овършано
е житото. . . Защо мълчиш?
— — — — —
Мой роден край, ти помниш още:
ний бяхме синове добри,
и във ония дни и нощи
ний те притиснахме дори.
— — — — —
Но ти измъкна нашто време
до тоя връх,
до тоя ден.

Чудно е как поетът е допуснал такива стихове, издаващи явни реминисценции. Мъчно може да се разбере дали и следният откъс е превод или пък оригинална поезия:

Огледай се сега.
Стоят
върху земята на дедите
не клас до клас —
а ние тук,
плещи опрели на плещите,
стоим във строй един до друг.
И цялата земя щастлива
от край до край
на шир и дълж —
чак от Украйна горделива,
до възрождения Сибир —
като една безкрайна нива
във тоя час шуми над нас. . .

Впрочем този откъс е отстранен напълно при преработката на стихотворението и включването му в сбирката, тъй като навярно е осъзнат компилативният му характер. Сполучливи поправки са направени и на много други места; очевидно сам поетът е почувствувал, че е необходимо да се бори с ненадейните реминисценции, с техническите и формални несъвършенства (хаотична композиция, многословие и др.). Но не само това. В първата редакция на лирическата поемка „Песен за нашата вяра“ (публикувана през 1962 г.) беше раздражено и

чувството ни за жизнена правда. Димитър Методиев нарисова твърде спорно политическата панорама у нас. Той беше тревога и призоваваше с нервен глас, сякаш отново се надигаше разгромената дребнобуржоазна стихия. Сега от всичко това няма и следа във варианта на поемата, поместен във второто издание на книгата „За времето и за себе си“. Поетът дава обективно вярна и исторически конкретна оценка на периода, когато се водеше смела, безкомпромисна и високопринципна борба за изкореняване на вредните остатъци от култа към личността и за победата на априлската линия в партийния живот. Това беше времето, когато получиха заслужена обществена и партийна присъда конкретните носители и разсадници на култовските методи, бяха развенчани виновниците за репресиите над несправедливо обвинените комунисти. Беше потърсена строга и поименна отговорност, а не се поднасяха извинения, че цялата партия била грешила. Да се твърди това би значело да се отъждествява партията с ония, които извращаваха ленинските принципи на ръководство. Същевременно така биха се подценили приносът и мъжеството на ония, които още на времето водиха смела борба срещу култа и я доведоха до победен край. Както е известно, VIII, IX и X конгрес на БКП утвърдиха, че е възтържествувала новата партийна линия, линията на Априлския пленум от 1956 г., която затваря печалната страница на недавнашното минало и влива нови сили за атакуване на комунистическите висини.

Такова е времето, за което говори Димитър Методиев в книгата си „За времето и за себе си“ и в други последвали стихотворения. Разбира се, по години отрязъкът е по-голям, защото обхваща биографията на поколението: ремсовите кръжози, партизанския отряд, завземането на властта, после напрегнатите и бурни дни на строителството. Поезията на Методиев носи драматизма на епохата. Това не е тяхна слабост обаче, а в известен смисъл — тяхно предимство и даже качество. Защото в тях не всичко е безспорно, не всичко е преповтаряне на общи тезиси. Поетът няма амбицията да изземва задачите на историците. Поскоро там, дето у него се е породила такава амбиция, той не е успял. И не за друго, а просто защото му липсва „добрият“, спокойният тон на учения, защото е неспокойно сърцето му на поет. Не зная как е станало това, но Димитър Методиев просто си е извоювал правото на свое собствено и различно мнение по събитията на деня. Може би е така, защото той върви по пресните следи на съвременността и почти винаги е един от тях, които бързат експлозивно да произнесат първата дума за нея. Неговата поетическа припряност обаче го прави много симпатичен в някои моменти: той може да подхвърли интересна мисъл, да ни подкаже изпуснато съображение, да види нещата от съвсем различен ъгъл и да ги изложи в една колкото своеобразна, толкова и допустима логика. Логиката на поета.

Същевременно стихът му е ударен, динамичен, настъпателен. Той съответства на полемичния тон, с който са изпълнени почти всички поеми. Ето, тази особеност е, която поражда впечатлението за известна публицистичност, но защо да не бъде така? Защо ярката насоченост да се дамгосва непременно като непоезия и антихудожественост? Напротив, ако се обърнем към класическите образци, ще се убедим, че публицистичността в много случаи е била не слабост, а качество на гражданската лирика. Да уточним: при добрите поети тя е качество и особеност, при слабите, немошните дарования избива в реторика, декламация, декларативност.

Публицистичните елементи в поемите на Димитър Методиев са допълнени сполучливо с лирически встъпления, отстъпления и пререкания. Така се получава полемическата заостреност на творбите, която е може би главното им достойнство. С нея е свързано и буйното припламване на поетическото чувство, преминаващо на места в истинска екзалтация. Тази тоналност, този маниер,

които другаде биха били неуместни и биха дразнили, тук се съчетават органично с поетическата идея и се определят от съдържанието на творбите.

Да не забравяме, че поетът говори не само за времето и не само за себе си, а за себе си във времето и за времето в себе си. Тук няма игра на думи — поетът изразява проекциите на епохата в сърцето си. Затова е и интимен, и подкупващ едновременно и в цялата тази полифония от звуци, нюанси, отблясъци се оглежда богатият и сложен образ на нашия съвременник. Би могло без преувеличение да се определи, че Димитър Методиев е направил смел опит да разшири и обогати стилно-изразния реквизит на гражданската поезия, да поеме риска на публицистичните и декларативните акценти, да подчини на поетическия си темперамент всичките си досегашни завоевания в гражданската лирика. Това му се е удало между другото и поради обстоятелството, че той е по природа лирик, много емоционален, разнолик, трудно уловим в една фраза или определение. Не говоря за „Едно писмо, което не изпратих“, което представлява първият (и несполучлив) опит за използване на репортажните похвати и средства при овладяване на съвременността. Става дума за такива творби като „Пътища“, „Песен за проверката“, „Песен за нашата вяра“, „Песен за комунизма“, „Слънчогледите гледат към нас“. Най-добрите от тях са постижения не само за поета, но и за новата ни гражданска лирика. С тях Димитър Методиев нагледно доказва колко са условни деленията на гражданска и интимна поезия. Това са деления, изградени по преобладаващ, но не по единствен признак.

Все ми се струва, че сме още много близко до времето, което живее в новите стихове на поета, за да можем да ги преценим по достойнство. Кое ще остане и и кое не — не е това сега главният въпрос, иначе той би ни отплеснал в пророчувания. Кое за нас днес е съвременна поезия, кое ни изпълва с благородни чувства и помисли, кое ни вълнува и защо — ето въпросите, на които трябва да дадат отговор рецензентите на книгата, ако не искаха да се ограничат с тематично и безкритично индексирание. Силата на най-добрите поеми, включени в сборката „За времето и за себе си“, се дължи на естетическото преосмисляне на току-що преживените събития. При това книгата няма претенциите на „интелектуалност“, чужда е на сухите и умозрителни построения, които желаят да минат за дълбокомислие и философия. Димитър Методиев е също така един от ония, които отразяват спонтанно първите рефлексии от съприкосновението със съвременността, той не умува и не мъдрува. Но честите ретроспекции, спомените от близкото минало, поуците от въоръжената борба, опитът от социалистическото строителство се сливат в един единен асоциативен поток, който се направлява неусетно, но логично от капризното въображение на поета. И все едно дали говори за изгарящата болка за „комунистите с трагичните съдби, / загинали по дебрите и по заводите — / когато артилерията би / по своите“, дали оплаква незнайните им гробове или славослави вдъхновените полски труженици — и в двата случая, в широкия и необятен диапазон между елегията и одата Димитър Методиев се стреми да бъде верен на себе си, на своето лично преживяно и изстрадано по коловозите и клубовете отношение към действителността. Светоотношението на лирическият герой е равнозначно с това на автора като активен участник в преобразяването на живота. Той не описва и не съзерцава, той изобразява непосредствените си страсти и импулси, горения и дерзания. Често те ни изненадват и ни карат да бъдем нашрек — както в стихотворението му „А беше час на зло разноезичие“ (1968), в което поетът така характеризира съвременната обстановка на остра идейна борба:

Но беше час на зло разноезичие.
И аз вървах сред хаоса велик.
И струваше ми се, че съм самичък,
осиротял във битките войник.

Че съм загубил своята бойна рота.
Че аз самият смъртно съм ранен.
Че в перипетииите на живота
еднички мъртвите вървят до мен.
Бе страшно. . .

Въпреки условната форма това стихотворение сепва. Учудва самочувствието на лирическия герой да се представя едва ли не като единствен борец за партийната правда, около когото има просто вакуум и който може да разговаря само с мъртвите. . . И другаде той се вижда самотен и изолиран:

Приемам всекиго с добро, на вяра.
Ала за тез, които любя, имам страшна мяра.
Със тая мяра — аз отлично знам —
накрая може да остана сам. . .
Но да остана сам дори, не ме е страх.

(„Най-хубавите хора. . .“)

Отчитаме засиления момент на иронично и сатирично отношение в лириката на Методиев. Но това заставане на една крачка пред другите противоречи на представата за войник от общия строй, която той се опитва да създаде за себе си. Понякога го виждаме да ни убеждава, че и сам воинът е воин. Нищо лошо, но дори когато от най-благородни подбуди се обръща с подвиквания и команди към родината („Българийо! на комунизма-а. . . Равнис!“), в самия тон на фразата, не в съдържанието и още по-малко в намерението се крие една неосъзната дистанция от строя на другите. А тя не говори за първенство. Тук Димитър Методиев просто изневерява на най-представителните си стихове, в които беше показал, че в своите пътища той се среща с хора от нашия нов живот и умее да ги оглежда отблизо. Понякога в техните съдби няма нищо особено и изключително. Но в най-добрите си стихове поетът съумява да намери поезията в биографичната проза, да я извади и да я застави да засияе. Така е постъпил в поемата „Слънчогледите гледат към нас“. Като лична вина чувствава той нещастieto на своя пръв приятел, който е останал недоучен някога. И как разбира съкровено то му желание неговото дете да завърши непременно университет. Поетът съпоставя две обикновени биографии и върху този паралел изгражда вълнуващо произведение, особено силно във финала:

— Орел. . . —
рече момчето. —
Лети-и! . . .
Лети и ти, момчето ми, в небето,
лети и ти!
И нека никога поетите
не почват с думите проклети:
— Ний бяхме някога съученици,
но тъй се случи,
че моят пръв приятел
не доучи. . .

Това са началните думи на поемата. С тяхното повторение в края поетът казва повече, отколкото би казал с цели страници анализи на състояния и излияния. Към такава пределна стегнатост той трябва да се стреми и по-нататък, за да включи и максималната лаконичност към реквизита от средства за изразяване на съвременността. Съвършено ясно е, че не е необходимо полемиката да преминава в реторика, в поетическо красноречие и велеречие. . .

Често нехаен към формата и стиха, Димитър Методиев е крайно взискателен към себе си по отношение на високия градус на чувството в поезията си. И няма да бъде излишно да се отбележи, че той стигна до обнадеждаващи резултати и в областта на свободния стих в трите стихотворения, поместени под общото заглавие „Пътища“, и особено в първото от тях („За тези, които са в морето“),

включено като самостоятелна творба в сборника „Избрано“. Колкото и странно да изглежда на пръв поглед, тук той е постигнал по-добра вътрешна организация на своите неримувани стихове, отколкото в някои стихотворения, изпълнени в класически размери. Това се дължи на споменатата поетическа логика, по която се развива идеята на творбата и се определя композицията. И докато другаде е твърде излиятелен, тук той е сравнително по-пестелив и синтетичен, не прави лирически отклонения (така характерни за него), защото и трите стихотворения са лирически по самия си характер, макар че и в трите поетът споделя свои бликнали разсъждения:

В морето бродят разни ветрове.
В морето бродят всички ветрове.
Избирайте си вятър — вие,
които сте свободни да избирате,
защото всички вери на света са ваши
и всички пътища са ваши,
и всички ветрове са ви попълтни —
избирайте си ветрове!

От тия стихове проличава отново характерната особеност на лириката на Димитър Методиев: нейната полемична насоченост. Съвършено ясно е, че тук става дума за морето на живота с неговите проблеми. Поетът спори и обвинява, защитава или напада и в тази постоянна размяна на реплики се чувствуват и любовта, и омразата му. И на първо място — вярата му, комунистическото му светоотношение, партийността. За Димитър Методиев светът не е разделен на хора добри и на хора лоши. Основното деление е социално, класово. Деление на посоки и тротоари („Какво си мислех, докато се разхождах по тротоара“), на устойчивост и измяна („Песен за нашата вяра“), на мечти и бездушие („Песен за комунизма“). Затова и в стихотворението си „За тези, които са в морето“ той се обръща към своите другари, към верните свои братя, които са избрали завинаги своя път — пътя през най-трудното, пътя през бурите:

Приятели!
Прощавайте се с близки и познати,
които ви напускат и отплават
по другите посоки на света.
Изслушвайте топовните салюти,
приветстващи смелчаците,¹ които
се втурват подир чужди ветрове
да дирят слава и признание.
Изпрашайте със поглед техните
платна, забременели от илюзии,
додето се изгубят от очите ви.
Приятели!
Свалете шапки, пожелате ги:
печална ще е срещата ви с тях —
със мъртвите, които някой ден
морето ще изхвърли на брега. . .

Колко хубаво и точно казано! Така се разминава и истинската съвременна поезия с модернистичните реения по чужди ветрове. Нея никакви екзотични изкушения не могат да примамат, защото е неизменна обичта към народа ѝ. И когато стихнат бурите, тя ще се завърне на брега и там ще стане мълчаливата среща с изхвърлените остатъци от морето. Тогава ще се сбъднат думите на поета и ще се види, че само ония поетични кораби са способни на далечно плаване, които притежават верен и сигурен компас — комунистическата идейност. Само те могат да плават по неизвестни пътища, да търсят непознати земи в континентите на човешката душа. Само на тях е съдено да извършат истинските открития в света на литературата.

¹ В една друга редакция тези два стиха имат следния вид: „Изслушвайте топовните салюти, приветстващи честолюбците. . .“ („Избрано“, 1972).